

Septimiu Ioan Puț

Teoria dreptului

Caiet de seminar

Editura
Stamangiu
2025

CAPITOLUL III.

Raportul dintre stat și drept

Secțiunea 1. Ce este statul?

●► Dreptul și statul sunt rezultate ale evoluției societății și acționează în interiorul acesteia;

●► „scopul” statului → realizarea și exprimarea interesului general al propriilor cetățeni; realizarea acestui scop ar fi posibilă numai în limitele conturate de către drept;

●► statul a fost gândit ca un instrument de organizare socială, nefiind un scop în sine, ci un instrument;

●► ideea de stat a dobândit o conotație europeană proprie, specifică, odată cu apariția operei lui Machiavelli, *Il principe*;

●► două sensuri ale termenului „stat”:

→ sensul „istorico-geografic”, desemnând populația organizată pe un anumit teritoriu, delimitat prin frontiere recunoscute pe plan internațional

→ sensul politico-juridic, desemnând organizația politică de pe acel teritoriu, constituită din totalitatea organelor etatice;

●► din punct de vedere istoric, statul apare cu aproape șase milenii în urmă, în Orientul antic;

●► trei funcții ale statului: legislativă, executivă, judecătorească;

●► există trei sensuri complementare ale termenului „stat”:

a) în sensul larg, colectivitatea organizată având ca suport națiunea: România, Italia, Franța ș.a.m.d.

b) într-un sens mai restrâns, puterea publică prin opoziție față de subiectele cărora li se aplică, exprimată de exemplu prin sintagma „Șeful statului”;

c) într-un sens și mai restrâns, termenul este utilizat pentru a desemna puterea centrală în raport cu dezmembrămintele teritoriale ale puterii publice, precum unitățile administrativ-teritoriale.

Secțiunea a 2-a. Legătura dintre stat și drept.

Funcțiile statului și funcțiile dreptului

- ▶ Legătura dintre stat și drept marchează ideea de interdependență;
- ▶ există un drept anterior statului sau dreptul există doar prin intermediul statului și al mecanismelor etatice?
- ▶ teze multiple, concluzia predominantă → statul se autolimitează prin drept;
- ▶ sub aspect istoric, dreptul este preexistent, dar sub aspect valoric, dreptul este prevalent → recunoaștem anterioritatea dreptului natural, indiferent ce înțelegem prin acesta: regulă sau prerogativă;
- ▶ funcțiile standard ale statului sunt: funcția legislativă, funcția executivă și funcția judecătorească;
- ▶ în opinia prof. V. Ferrari, dreptul realizează: funcția de reglementare socială, funcția de tratare a conflictelor declarate și funcția de legitimare a puterii;
- ▶ se observă o suprapunere parțială a funcțiilor statului cu cele ale dreptului;
- ▶ legătura dintre stat și drept reprezintă „o adevărată simbioză”;
- ▶ în această relație, statul apare ca fiind un „arhitect” priceput și înzestrat, dar smerit în fața dreptului, în timp ce dreptul este un „mediator” tenace.

A. Întrebări:

1. Ce este Statul?
2. Care sunt elementele statului?
3. Ce reprezintă puterea de stat? În ce constă monopolul puterii etatice?
4. Ce reprezintă organul de stat?
5. Care sunt elementele marcante ale legăturii dintre stat și drept?
6. Care sunt fațetele/măștile posibile ale statului?
7. Care sunt trăsăturile unei republici parlamentare?
8. Care sunt funcțiile statului, respectiv ale dreptului și care este legătura dintre acestea?
9. Care este specificul funcției legislative?
10. Care este specificul funcției judecătorești?

B. Comentați afirmațiile următoare:

1. „Statul sunt eu” (*Ludovic al XIV-lea?!).*
2. Scopul statului este reprezentat de fericirea cetățenilor.
3. „Nu există de asemenea libertate, dacă puterea de a judeca nu este separată de puterea legislativă și de cea executivă” (*Montesquieu*).
4. „Cu cât ai mai multă putere, cu atât trebuie să abuzezi mai puțin de ea” (*Seneca*).
5. „Marile puteri (etactice – *n.n.*) mor de indigestie” (*Napoleon*).
6. „Puterea (politică – *n.n.*) tinde să corupă și puterea absolută corupe în mod absolut” (*Lord Acton*).
7. „Puterea este capacitatea de a schimba probabilitatea rezultatelor” (*R. Dahl*).
8. „Puterea (militară – *n.n.*) răsare din țeava puștii” (*Mao-Tze-Tung*).

C. Alegeți varianta/variantele corecte din enunțurile următoare:**1. Statul:**

- a) reprezintă un instrument de conducere socială;
- b) reprezintă o construcție juridică;
- c) reprezintă dreptul obiectiv aplicabil pe un teritoriu determinat;
- d) deține o putere politică absolută.

2. Puterea statului:

- a) reprezintă forma oficială a puterii politice;
- b) deține monopolul constrângerii legitime;
- c) este unică;
- d) face posibilă reglementarea raporturilor sociale.

3. Funcțiile dreptului:

- a) sunt finalități metafizice ale dreptului obiectiv;
- b) reprezintă ansamblul mecanismelor procedurale reglementate juridic;
- c) sunt orientări fundamentale ale acțiunii mecanismului juridic;
- d) sunt funcții juridice sancționatorii.

4. Separația puterilor statului:

- a) reprezintă o teză fără valențe juridice pragmatice;
- b) presupune și separația unor organe ale statului;
- c) diferențiază dreptul public de dreptul privat;
- d) implică un control reciproc al puterilor/funcțiilor statului.

CAPITOLUL IV.

Izvoarele reale ale dreptului

Secțiunea 1. Generalități

- etimologic, izvoarele dreptului obiectiv → sursele acestuia, recunoscute și sub denumirea de factori de configurare a dreptului;
- ansamblu de factori care configurează dreptul;
- izvoarele reale → determină conținutul dreptului.

Secțiunea a 2-a. Categoriile de izvoare reale sau materiale ale dreptului

§1. Cadrul natural de existență și evoluție istorică a comunității respective (factorul demografic, geografic, biologic)

- omul a fost, este și va rămâne creatorul și destinatarul dreptului;
- cum creează *drept* factorii biologici, demografici, geografici?
- factorul demografic poate determina măsuri legislative pentru încurajarea creșterii demografice, respectiv pentru limitarea sporului demografic;
- climatul și condițiile fizice ale unui stat determină producția normativă în acord cu aceste particularități;
- legea nu poate face abstracție de particularitățile geografice. De ex., legislația specifică Deltei Dunării, Munților Apuseni ș.a.

§2. Contextul istoric de evoluție și specificul etnic-național (eterogenitatea etnică, marile evenimente istorice ale unei comunități, războaie, anxiuni și divizări statale)

- istoria, la fel ca dreptul, este recurentă, ciclică;
- dreptul reprezintă corolarul marilor evenimente istorice, pentru că, dacă legitimitatea este asigurată natural, prin suma voințelor și percepțiilor populare, legalitatea trebuie formalizată prin acte juridice.

- distingem între o legislație ante-belică, belică și post-belică, în plan intern și internațional;

- în vreme de război → se activează legea marțială, sunt suspendate anumite servicii publice; în perioadele de pace → legislația este stabilă, previzibilă; post-belic → legislația va încuraja reconstrucția social-economică a statelor beligerante, afectate inevitabil de război.

§3. Cadrul sau factorul economic (ansamblul de relații și condiții ale vieții și activității materiale)

- factorul economic amprentează puternic și dreptul pozitiv; legislația este adaptată realităților economice;

- criteriul economic polarizează societatea contemporană, clivajând-o în bogați și săraci;

- într-o economie de piață, intervenția statului prin mecanisme de reglementare ar trebui să fie una redusă;

- „industrie”, „business”, „cerere și ofertă”, „consum”, „profit”, „piață” → conceptele specifice economiei care necesită o reglementare juridică;

- instituții juridice precum dreptul de proprietate, societatea comercială, finanțe publice sau private ș.a.m.d. marchează un sens bivalent: juridic și economic deopotrivă.

§4. Particularitățile sistemului politic (factorul politic decantează, cristalizează și exprimă voința comunității statale ale acelei societăți)

- începând cu momentul la care apare *homo politicus*, se observă tendința unor persoane de a se impune social, de a dicta, de a comanda;

- sistemul de valori al grupurilor tinde să se generalizeze social prin intermediul platformelor politice pe care le promovează;

- majoritatea parlamentară își impune prin intermediul normelor juridice doctrina politică;

- deși nu sunt ideale, regimurile democratice sunt dezirabile și cele care securizează principii, concepte și valori fundamentale: principiul separației puterilor statului, *nemo censetur ignorare legem* (nimeni

nu poate invoca necunoașterea legii), exigențele și garanțiile specifice conceptului *rule of law*, libertatea, responsabilitatea juridică ș.a.;

- în lipsa unor doctrine politice solide, fundamentate, consecvența reglementării este compromisă.

§5. Medicina ca izvor real al dreptului

- medicina este un izvor real al dreptului, provoacă, generează drept;

- asistența medicală, medicamentele, procedurile, protocoalele și intervențiile medicale reclamă o atenție specială din punct de vedere juridic, tocmai pentru că vizează omul – ca subiect de drept, titular al drepturilor și obligațiilor juridice;

- probleme specifice de „bioetică” care vizează protecția subiecților de drept, asigurarea drepturilor subiective fundamentale și în special a dreptului la respectarea demnității umane: dreptul unei persoane de a-și cunoaște identitatea biologică, dreptul la reproducere, dreptul la un avort legal, reproducerea umană asistată medical, problematica copiilor născuți în urma unui contract având ca obiect maternitatea de substituție gestațională, sinuciderea asistată, consimțământul privind efectuarea unui examen medical sau a unui tratament medical, aspecte etice privind HIV sau o boală gravă, izolarea, confidențialitatea, expulzarea, păstrarea de către autorități a amprentelor digitale, eșantioanelor de celule ADN și/sau a datelor genetice ș.a.;

- asumarea și implementarea unor proceduri precum clonarea umană nu se pot realiza în absența reglementării juridice;

- legiuitorul a trebuit să definească pacientul și să-i securizeze normativ sfera drepturilor subiective pe care legea i le consacră, sens în care a fost adoptată Legea nr. 46/2003 privind drepturile pacientului (publicată în M. Of. nr. 51 din 29 ianuarie 2003).

§6. Cadrul sau factorul cultural-spiritual și ideologic (cultura spirituală, religia, morala, mentalitățile)

6.1. Religia

- religia este unul dintre fundamentele dreptului;

- normele religioase, la fel ca normele juridice, sunt conduse abstracte și impersonale care se adresează conștiinței persoanelor;
- axiologic, cele două categorii de reguli au elemente comune precum: libertatea, egalitatea, ideea de sancțiune ș.a.;
- religia reprezintă un „dat” al condiției umane;
- simbolismul religios este prezent în procedurile judiciare contemporane. Prezența Bibliei și a crucii în sala de judecată ca elemente de recuzită juridică marchează legătura *pendinte* dintre drept și religie. Dincolo de un simbol axiologic, acestea sunt și suport pentru martorii care depun jurământul judiciar religios → un element suficient pentru activarea conștiinței juridice;
- unele dintre „cele 10 porunci” revelate de Dumnezeu lui Moise pe Muntele Sinai, precum „să nu ucizi”, „să nu furi”, „să nu mărturisești strâmb împotriva aproapelui tău” sunt securizate la nivel normativ de majoritatea drepturilor pozitive actuale.

6.2. Mentalitățile

- DEX → mentalitățile = „felul particular de a gândi al unui individ sau al unei colectivități”;
- la fel ca dreptul, mentalitățile se formează progresiv, se acumulează în timp;
- fiecare mentalitate populară se creează într-un spațiu determinat, un spațiu specific. Mentalitatea românească este una milenară, cristalizată în creuzetul carpato-danubiano-pontic și puternic influențată de specificul geografic, de componența biologică;
- mentalitatea românească → sceptică, pesimistă, mioritică, nu are încredere în propria-i condiție, subestimând-o permanent;
- o asemenea ambianță, indusă, susținută și menținută, se reflectă și în plan normativ. De ex., mentalitatea legislativă românească protejează „debitorul”, „infractorul”, tendințele normative din ultimii ani dovedind-o fără echivoc.

§7. Cadrul de valori ale culturii și civilizației

- dreptul este un fenomen și un model cultural;
- cultura = totalitatea valorilor materiale și spirituale create de omenire și a instituțiilor necesare pentru comunicarea acestor valori. Valorile materiale și spirituale ale unui popor sunt greu cuantificabile și

cu atât mai dificilă este reflectarea acestora în și prin normele juridice, reguli cu o destinație și o funcție socială indiscutabile;

- civilizația = nivelul sau stadiul unei culturi aflate pe o anumită treaptă de dezvoltare istorică a unei societăți, respectiv dinamica acestei culturi, gradul de evoluție al valorilor materiale și spirituale ale acelei societăți;

- nivelul de civilizație al unei societăți se reflectă atât în modalitatea de abordare a problemelor sociale transformate în probleme juridice, cât și în asumarea și respectarea benevolă a normelor juridice.

§8. Sportul – izvor de energie normativă

- sportul → o condiție sau o premisă socială pentru norma de drept obiectiv care va fi determinată de acest izvor real de drept;

- normele sportive sunt expresia puterii normative a federațiilor și au ca finalitate organizarea jocului în diferitele competiții sportive. Din momentul în care sportul este practicat într-un cadru competitiv (semi-profesionist sau profesionist), el este supus normelor statuate în diferitele regulamente ale federațiilor de profil;

- în dimensiunea sa competitivă, sportul este, înainte de toate, un fenomen instituțional;

- sportul face obiectul unor dispoziții legislative unitare, în multe legislații europene occidentale, sau dispartate, cum este cazul României;

- sportul a devenit din ce în ce mai tentant pentru drept → *Legea nr. 69/2000 a educației fizice și sportului* (publicată în M. Of. nr. 200 din 9 mai 2000).

§9. Inteligența artificială

- realitatea imediată/obiectivă se intersectează și coexistă cu realitatea virtuală;

- dreptul reacționează prin crearea de norme juridice care să acopere și acest spațiu artificial, virtual sau online;

- o expansiune a inteligenței artificiale fără precedent → pune inteligența umană (naturală) într-o mare dificultate: a gestionării echilibrate și adecvate, normativ, tehnologic, psihologic a unei competiții în care, cel puțin din perspectiva randamentului, omul nu poate concura robotul;

●► din perspectivă procesuală penală, avantajele audierilor prin videoconferință sunt indiscutabile, la fel ca transmiterea cererilor judiciare prin intermediul mijloacelor electronice, respectiv urmărirea evoluției dosarelor judiciare, vizualizarea actelor de procedură, a documentelor depuse la dosar pe *site-uri* specializate.

A. Întrebări:

1. Cum creează drept izvoarele reale?
2. Ce „drept” este configurat prin acțiunea izvoarelor reale?
3. Ce alți factori de configurare a dreptului ați evidențiat?
4. Cum creează războiul drept?
5. Cum creează drept corupția?
6. Cum creează drept migrațiile?
7. Cum creează drept discriminarea?
8. Generează „algoritmii” drept?
9. Ce statut juridic trebuie să li se recunoască roboților umanoizi?
10. Cum creează sportul drept?
11. Care este incidența dreptului în sport?
12. De ce ar fi interesat dreptul de sport?

B. Comentări afirmațiile următoare:

1. „Corpul politic este și o ființă morală ce are o voință; iar această voință generală, care tind mereu către conservarea și bunăstarea întregului și a fiecărei părți, și care este sursa legilor, este pentru toți membrii statului, prin raport cu ei și cu statul, regula justiției” (*J.J. Rousseau*).

2. „Un meridian hotărăște asupra adevărului. Legile fundamentale se modifică. Hazlie justiție pe care o influențează un râu sau un munte. Adevăr dincoace de Pirinei, eroare dincolo” (*Blaise Pascal*).

3. „Legea este fără interes sau pasiune. Ea este sacră și inviolabilă. Ea pedepsește sau recompensează” (*J.B. Bossuet*).

4. „O națiune fără cultură este ca un trup fără suflet” (*Cicero*).

5. „Un om este mai atent la banii lui decât la principiile sale” (*Ralph Waldo Emerson*).

6. „Fără bani am fi cu toții bogați” (*Anonim*).

7. Este suficient (juridic) astăzi sloganul Revoluției Franceze: „*liberté, égalité, fraternité*”?

8. „Orice persoană are dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie; acest drept include libertatea de a-și schimba religia sau

convingerea, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea în mod individual sau în colectiv, în public sau în particular, prin cult, învățământ, practici și îndeplinirea ritualurilor” (art. 9 parag. 1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului).

9. „Eu, Constantin Augustus, cât și eu, Licinius Augustus, când ne-am reunit în chip fericit la Milano și am luat în discuție toate aspectele privind binele și siguranța publică, am socotit de cuviință că trebuie să reglementăm în primul rând – printre alte dispoziții menite să asigure viitorul majorității cetățenilor – pe acelea care se referă la respectul față de Divinitate, astfel încât să oferim și creștinilor, ca și tuturor celorlalți oameni, libera posibilitate de a urma fiecare credință pe care o alege, pentru ca orice natură divină existentă în sălașurile cerești să se poată îndupleca și manifesta în chip favorabil față de noi și față de toți cei aflați sub oblăduirea noastră” (Extras din *Edictul de la Milano* – 313, Decretul lui Constantin și Licinius privind libertatea religiei creștine).

10. Art. 319 alin. (1) C. proc. civ.: Înainte de a fi ascultat, martorul depune următorul jurământ: „Jur că voi spune adevărul și că nu voi ascunde nimic din ceea ce știu. Așa să-mi ajute Dumnezeu!”.

11. „Italianii pierd războaiele ca și cum ar fi meciuri de fotbal și meciurile de fotbal ca și cum ar fi războaie” (*Winston Churchill*).

C. Alegeți varianta/variantele corecte din enunțurile următoare:

1. Izvoarele reale ale dreptului:

- a) reprezintă principii filosofice cărora legiuitorul le dă formă juridică;
- b) creează drept obiectiv;
- c) nu creează drept substanțial;
- d) reprezintă conștiința juridică a poporului.

2. Dreptul:

- a) este configurat sub acțiunea concertată a izvoarelor reale;
- b) este formalizat în formele specifice factorilor de configurare;
- c) este, totodată, sursă pentru unele izvoare reale;
- d) reprezintă un sistem ermetic insensibil la acțiunea izvoarelor reale.

3. Cadrul sau factorul cultural-spiritual și ideologic:

- a) creează dreptul pozitiv;
- b) creează drepturile subiective;

- c) contribuie la decriptarea „spiritului” normelor juridice;
- d) se remarcă prin caracterul imperativ.

